

ΣΠ. Δ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΝ ΕΥΦΡΟΝΗ ΦΑΟΣ

(Σελίδες 129 — 142)

ΕΝ ΕΥΦΡΟΝΗ ΦΑΟΣ

Μετά την δημιουργίαν τῆς γλωσσικῆς μορφῆς τῶν ὄντων ἡ πραγματικότητα ἐπαυσε νὰ εἶναι ἀπλῶς, ὅ,τι αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀνέπτυξε μίαν πνευματικὴν διάστασιν, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἀναθεωρεῖ τὴν φυσικὴν τῆς βάσιν. Εἰς τοὺς πρώτους βεβαίως χρόνους τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἡ ἀντιστοιχία μεταξύ αἰσθητῶν καὶ νοουμένων ὑπῆρξε τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου πράγματος. Ἡ ἀλλαγὴ ὅμως τῶν ὅρων ζωῆς ἰδίως μετὰ τὴν θεμελιώσιν τοῦ πολιτισμοῦ διέσπασε τὴν ταυτότητα τοῦ φαινομένου καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ παρουσίασε τὴν «ἐξωτερικὴν» καὶ τὴν «ἐσωτερικὴν» ἐμπειρίαν, τὴν «ἀντικειμενικὴν» καὶ τὴν «ὑποκειμενικὴν» ὅψιν τοῦ εἶναι. Ὁ θεμελιώδης αὐτὸς ὀντολογικὸς διαχωρισμὸς συνετελέσθη κυρίως διὰ τῆς δημιουργίας ἀπαραστάτων γεγονότων μετὰ τὴν συγκρότησιν τῶν ποιμενικῶν καὶ τῶν γεωργικῶν κοινωνιῶν, ὁπότε διεπιστώθη, ὅτι ὁ κόσμος, ὁ ὁποῖος ἐπροβλημάτιζε τὴν ὕπαρξιν, δὲν ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν σχημάτων τοῦ γλωσσικοῦ τοῦ παραστήματος. Ἀνεξαρτήτως ἐν τούτοις τῆς αὐτονομίας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ πνευματικὴ κίνησις κατ' ἀναφορὰν πρὸς ὅ,τι δὲν ὑπέπιπτεν εἰς τὴν ἀντίληψιν, ἀλλ' ἴσχυεν ὑπὲρ τὰ φαινόμενα, τὸ «περιβάλλον» τῆς ὑπάρξεως γίνεται, ἀφ' ὅτου ὁ ἄνθρωπος ὁμιλεῖ, *περιεχόμενον τοῦ λόγου*, ὁ ὁποῖος τοῦ ὀρίζει τὸν τρόπον διαγωγῆς. Ὅπως ὑποτάσσεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν φύσιν, ὑποτάσσεται ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς καὶ ἡ φύσις εἰς τὸν ἄνθρωπον. Οὐσιαστικῶς ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ *μεταφυσικὴ τῶν αἰσθησεων*, ἡ ὁποία σήμερον τερματίζει τὴν καθαρῶς ἐννοιολογικὴν τῆς περιόδου καὶ ὑποκαθιστᾷ τὴν δεδομένην βιολογικὴν καὶ πνευματικὴν συνθήκην τῆς ζωῆς.

Ὅ,τι ζῇ, ἔρχεται εἰς δυναμικὴν ἐπαφὴν πρὸς ὅ,τι τὸ περιβάλλει. Ἡ ζωὴ ἔγκειται εἰς τὴν ἀλληλεξάρτησιν αὐτοτελῶν ὁργανισμῶν καὶ φυσικῶν καταστάσεων. Τὴν ἀμοιβαίαν αὐτὴν ἐπίδρασιν μεσιτεύει τὸ σῶμα εἰς τὴν στοιχειώδη καὶ τὴν ἀνεπτυγμένην λειτουργικὴν τοῦ δυνατότητα. Τὰ ζῶα διὰ τοῦτο ἐπηρεάζουν τὸ περιβάλλον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπηρεάζονται, *φυσικῶς*. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἐφαρμόζουν μίαν τακτικὴν, διὰ νὰ ἐπιβληθῶν, χρειάζονται τὴν σωματικὴν τῶν δυνάμιν. Ὁ ἄνθρωπος διέσπασεν ὅμως τὸν ἄμεσον δεσμόν του πρὸς τὰ πράγματα, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει, ὅτι ἐπαυσε νὰ τὰ

έχρη ανάγκην. Ἀντὶ νὰ κάμπτῃ διὰ τῆς βίας τὴν ἀντίστασίν των, ἐπεχείρησε νὰ τὰ πείσῃ, νὰ ἐκτελέσουν τὴν θέλησίν του.

Ἡ πειθὼ προϋποθέτει τὴν συγγένειαν μετὰ τὴν ἀποστολέως καὶ ἀποδέκτου τῆς ἐντολῆς. Τὰ ζῶα δὲν ἀνέπτυσαν γενικῶς τὴν γλῶσσαν ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς βιολογικῆς των ὁμοταξίας, διότι δὲν ὑπῆρξεν ἀνάγκη νὰ ὑποθέσουν, ὅτι διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν των χρειάζεται ἄλλη λύσις πλὴν τῆς δυναμικῆς των ἐπεμβάσεως. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἐγενίκησε τόσον περισσότερον τὴν ὑπόψιν, ὅτι τὰ γεγονότα καὶ τὰ φαινόμενα ζῶν, ὅπως ἐκεῖνος, ὅσον ἡλιγώτερον ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ σωματικῶς τὴν ὑπαρξίν του. Ἡ βιολογικὴ του μειονεξία τὸν ἔφερεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰ φυσικὰ του ὅρια καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ὑπέρβασίν των διὰ μιᾶς ἐσωτερικῆς ἐπικοινωνίας πρὸς τὰ πράγματα, τὰ ὑποῖα κατὰ τὴν δοκιμασίαν αὐτὴν τῆς ὑπάρξεώς του παρουσίασαν μίαν αὐτάρκειαν ἀντιστρόφως ἀνάλογον τῆς ἰδικῆς του ἀδυναμίας.

Ἡ γλῶσσα λοιπὸν ὑπῆρξεν ἐπακόλουθον τῆς ὑποθέσεως, ὅτι τὰ ὄντα αἰσθάνονται τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὴν ἐφαρμόσουν, ἀρκεῖ νὰ τὴν ἐννοήσουν. Ἡ ἐκδήλωσις τοῦ σώματος ὡς ἐξωτερικεῖσις τῆς προθέσεως, ἡ ὁποία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ φυσικῶς, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος πνευματικὸς σύνδεσμος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἡ συμβατικὴ αὐτὴ ἔκφρασις ἐξακολουθεῖ νὰ συνδέῃ τὰ νήπια (νῆ—ἔπος) πρὸς τὴν μητέρα των ἢ ὅσους ἐπιχειροῦν νὰ συνομιλήσουν μὲ ἄλλοδαπούς ἢ ἐξ ἀποστάσεως. Ὡρισμένα παιδιὰ ἐπίσης δὲν χειρίζονται τὴν γλῶσσαν προκειμένου νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τοὺς γονεῖς των, ἀλλ’ ἐπανέρχονται εἰς τὴν ἀφετηρίαν τοῦ ἐγγχειρήματος καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐκβιάσουν τὰ συγγενῆ ὄντα διὰ μέσου δραματικῶν παραστάσεων τοῦ σώματος ἢ ἀνθρώπων κραυγῶν. Ὅτι τὸ πρωτόγονον αὐτὸ εἶδος ἐκφράσεως ὡς μέθοδος ἐπηρεασμοῦ τοῦ ἐμψύχου περιβάλλοντος δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, ἀποδεικνύεται καὶ διὰ τῆς προσβολῆς, τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται π.χ. οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ ἄνοιγμα τῆς παλάμης πρὸς τὴν κατεύθυνσίν των ἢ διὰ τῶν παθολογικῶν κληρονομημάτων τῆς νοστροπίας αὐτῆς, ἡ ὁποία ἔχει ἀκόμη τὴν δύναμιν νὰ παραλύῃ τὴν σωματικὴν ἀντίστασιν. Εἰς τὸν ἡμερήσιον τύπον ἐδημοσιεύθη πρὸ μηνῶν ἡ ἀκόλουθος εἰδησις : «Ναρκοληψία. Μία παράξενη ἀρρώστεια πολὺ διαδεδομένη. Ἀκατάσχετη ὑπνηλία καὶ παράλυσις . . . Σὲ μιὰ πόλιν τοῦ Μισισσιππὶ ἓνα κοριτσάκι 13 ἐτῶν παρέστη μάρτυς μιᾶς ἐφιαλτικῆς σκηνῆς. Ὁ πατέρας τῆς ἐξάλλος κρατοῦσε ἓνα μαχαίρι καὶ ἀπειλοῦσε νὰ τὸ βυθίσῃ στὸ λαιμὸ τῆς μητέρας τῆς . . . Ἡ μικρὴ κατελήφθη ἀπὸ φοβία . . . Λίγες βδομάδες μετὰ τὸ ἐπεισόδιον ἄρχισε νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ λήθαργο στὴ διάρκειαν τῆς ἡμέρας . . . Ὁ δρ. Ντέμεντ πιστεύει ὅτι γενικῶς ἓνας στοὺς 2000 Ἀμερικανούς ὑποφέρει ἀπὸ αὐτὴ τὴν πάθησιν»¹. Εἰς τὸ ἴδιον ψυχολογικόν

1. «Ἀκρόπολις», 23 Ἰουλίου 1972, σ. 9.

πλαίσιον θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθῇ καὶ ἡ πληροφορία τοῦ Λουκιανοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἂν ἀφείη τὸ βέλος Αἰθίω^ς ἀνὴρ . . . εἰ μὴ πρότερον ὀρχήσαιτο καὶ τῷ σχήματι ἀπειλήσειε καὶ προσεκφωβήσειε τῇ ὀρχήσει τὸν πολέμιον»¹.

Ὅτι ὁ ἔμμεσος τρόπος τῆς ἀποκρούσεως τοῦ κινδύνου ἢ τῆς κατακτῆσεως τοῦ θύματος εἶχε σχέσιν μὲ τὰ μάτια (προτοῦ ἀναλάβῃ τὴν ὑπόθεσιν τὸ σαρκῶδες ὄργανον τῆς στοματικῆς κοιλότητος, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν «γλῶσσαν» τὴν ὀνομασίαν του, διὰ νὰ δηλωθῇ τὸ φαινόμενον τῆς ἡχητικῆς ἀρθρώσεως καὶ τελικῶς ἡ πνευματικὴ παρὰστασις τῆς πραγματικότητος), φαίνεται μέχρι τῶν ἡμερῶν μας εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τῆς πεποιθήσεως, ὅτι τὸ βλέμμα ἔχει τὴν δύναμιν νὰ προσβάλῃ ἀνθρώπους ἢ ζῶα, ἐμψυχα ὅπως δὴποτε ὄντα. Τελικῶς ὁμως δὲν ἐπεκράτησεν οὔτε ἡ χορευτικὴ οὔτε ἡ ὀπτικὴ γλῶσσα, ἴσως διότι ἔπρεπε νὰ σιγήσῃ τὴν νύκτα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δεῖξῃ τὸ σῶμα του. Αὐτὴ πιθανῶς ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τοῦ χρονικοῦ περιορισμοῦ τῆς ὁρατῆς ἐκφράσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ προφορικοῦ λόγου ὅχι τόσον ὡς τρόπου μεταδόσεως εἰδήσεων. Ἀφοῦ τὰ βιώματα μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς στοιχειώδους κοινωνικῆς ομάδος ἦσαν κοινά, ὅσον ὡς εὐχῆς ἢ κατάρας καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ὡς μεθόδου ἐπιβολῆς, ὅπου δὲν ἔλυνε τὸ πρόβλημα ἡ δυναμικὴ στάσις. Ἐὰν τὸ σκότος δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐποπτικὴν ὁμιλίαν, ἐνῶ ἡ φωνὴ ἦτο εἰς θέσιν νὰ προκαλῇ παραστάσεις, ἦτο ἐπόμενο νὰ πιστευθῇ, ὅτι μεταξὺ τοῦ ἡχητικοῦ σώματος τῶν (ὑποθετικῶν ἢ ἀληθινῶν) ζώων καὶ τῆς πραγματικῆς των ὑπάρξεως ἴσχυε μία ἐσωτερικὴ συνάρτησις. Παρ' ὅτι ὡς διάταξις ἀλληλοδιαδόχων φθόγγων ἡ γλῶσσα δὲν εἶχε παραστατικὸν χαρακτῆρα, διέθετε λοιπὸν τὴν ικανότητα νὰ δημιουργῇ τὰ εἰδωλὰ τῶν ὄντων, ἔστω καὶ ἂν ἐσχετίζετο ἀμέσως πρὸς τὴν ἀκοήν. Ὡς «γέννημα τοῦ σκότους» ὁ ἐναρθρὸς λόγος «ἐφώτισε» λοιπὸν τὴν πραγματικότητα. Ὑπῆρξεν ἡ πρώτη περίπτωσις αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Ἡράκλειτος διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος «ἐν εὐφρόνῃ φάος ἄπτεται ἑαυτῷ ἀποσβεσθεὶς ὄψεις»².

Τὸ φῶς, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιουργήθη ὁ πνευματικὸς κόσμος, προεβλήθη ἐντὸς ὀλίγου πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἀπέκτησεν ἀντικειμενικὸν παράστημα. Ὁ λόγος ἔγινε περίγραμμα καὶ χρῶμα εἰς τὰ τοιχώματα τοῦ σπηλαίου, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου εὗρισκεν ὁ ἄνθρωπος καταρύγιον τὴν νύκτα καὶ ταυτοχρόνως πρακτικὸς τρόπος ἐλέγχου τῶν ἐποπτικῶν του δεδομένων. Ἡ γλῶσσα δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ἀκουστικὴν τῆς ἐκφρασιν, ἀλλ' ἔγινεν ἡ πρώτη «ζωγραφικὴ» καὶ ταυτοχρόνως ἀφειρητρία τῆς «τεχνικῆς», ἐφ' ὅσον τὰ ὀνόματά της ἦσαν ἡ θέλησις τῶν ὄντων εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅτι δὴποτε ἀργότερον ἔπρεπε νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ζωὴν ὡς ἐπέκτασις τῆς φυσικῆς

1. Περὶ ὀρχήσεως 18 (p. 278).

2. Diels I B' 26.

δυνατότητος, ὑπῆρξεν ὑποβολή τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐδέσμευε γλωσσικῶς τὸ ἀντικείμενον τῆς αἰσθήσεως. Δὲν ἦτο τὸ βέλος ἢ αἰτία τοῦ φάνους τῶν θηραμάτων, ἀλλὰ τὸ μέσον τοῦ ὀνόματος, τὸ ὁποῖον τὰ ἐξεβίαζε νὰ παραδοθῶν. Ὁ λόγος ὑπῆρξεν ὁ μεσίτης μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν πραγμάτων. Ἡ σημασία του δὲν συνίστατο εἰς τὴν μιμητικὴν του δύναμιν, ἀλλ' εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἐπέτυχε νὰ ὑλοποιήσῃ τὴν θέλησιν, νὰ δημιουργήσῃ μίαν τρίτην — οὔτε καθαρῶς φανταστικὴν οὔτε καθαρῶς φυσικὴν — κατάστασιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίχθη ἕκτοτε ὁ ἀνθρώπινος βίος. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὰ σημερινὰ τεχνικὰ ἐπιτεύγματα παρουσιάζουν τὴν γλῶσσαν ὡς ἔσχατον βαθμὸν τοῦ ἐγγειρτήματος νὰ τεθῇ ὁ κόσμος ὑπὸ ἑλεγχον διὰ μέσου τῆς ἐσωτερικῆς του ἐνεργείας.

Ἐάν λοιπὸν ἡ ὁμιλία παύῃ νὰ ἔχῃ σήμερον πρακτικὴν σημασίαν διὰ τὴν ζωὴν, αὐτὸ συμβαίνει, διότι εὐρίσκεται εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀντικειμενικῆς ἐκπληρώσεως τοῦ προσωρισμοῦ της. Κατὰ τὴν διάρκειαν βεβαίως τῆς ἱστορίας ὁ λόγος ἀπεδεσμεύθη ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ προσεπάθησε νὰ τὰ προσδιορίσῃ χωρὶς νὰ τὰ λάβῃ ἐμπειρικῶς ὑπ' ὄψιν. Ὅπου ὅμως εἶχε διὰ τοὺς ἀνθρώπους οὐσιαστικὴν σημασίαν, ἐπεδίωξε νὰ λύσῃ τὰ βασικὰ τῶν προβλήματ' αὐτῆς ἡθικῆς τῶν διαγωγῆς κατ' ἀναφορὰν πρὸς ὅ,τι ἔπρεπε νὰ ἰσχύῃ μεταξὺ τῶν ἢ πρὸς ὅ,τι ἐπέβαλλε μία ὑπερφυσικὴ αὐθεντία. Εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἐν τούτοις δὲν χρειάζεται ὡς ποσὴν νὰ συνομιλήσῃ ἢ νὰ ἐφαρμόσῃ οἱ ἄνθρωποι μίαν λογικὴν ἢ θρησκευτικὴν ἐντολήν, διὰ νὰ ἔχουν, ὅ,τι χρειάζονται, διότι τὸ αἶτημά των ἐκτελεῖται, χωρὶς νὰ πράξουν. Ἀλλ' ἐάν ἡ ἐνέργεια, τὴν ὁποίαν ἀποδεσμεύει μία τεχνικὴ διαρρύθμισις, παρουσιάζῃ τὴν «πρακτικὴν» συμπεριφορὰν εἰς μίαν χαρακτηριστικὴν της ἀποψιν, τὸ γεγονός, ὅτι σήμερον ἡ γλῶσσα τίθεται εἰς διαθεσίμωτά, σημαίνει, ὅτι ἐγκαταλείπει τὴν ἀντικειμενικὴν της προβολήν : τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν σύνδεσμόν του πρὸς ὅ,τι τὸν ἐνδιαφέρει καὶ τὸν ἐκφράζει, ἐκ τῶς θέματος. Ὅ,τι προσδιορίζει τὴν πρᾶξιν καὶ δημιουργεῖ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, συντελεῖται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκτὸς τοῦ χώρου τῆς συνειδήσεως. Διὰ νὰ θέσῃ ἐπομένως ἡ γλῶσσα καὶ πάλιν τὸν κόσμον ὑπὸ ἑλεγχον, πρέπει νὰ γίνῃ μετὰ γλῶσσαν, νὰ συγκεντρώσῃ τὴν προσοχὴν της εἰς τὸν τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου ὑποκαθίσταται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν σχέσιν του πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὴν ὑπαρξίν του.

Πρὸς τὸ παρὸν ἐν τούτοις ὁ ἄνθρωπος ἐκλαμβάνει τὴν «τεχνικὴν», ὅπως ἄλλοτε τὴν φύσιν, ὡς μίαν ὑπόθεσιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διαφοροποιήσῃ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ ἀναλόγως τῶν ἐξωτερικῶν της ἐκδηλώσεων. Ἐναντὶ τῶν φυσικῶν φαινομένων ἡ κατασκευαζομένη πραγματικότης δὲν ἔχει ὅμως ποιοτικὴν, ἀλλὰ ποσοτικὴν διάστασιν. Ἀναλόγως τῶν ἀριθμητικῶν της δεδομένων ἡ μία συσκευὴ διαφέρει καὶ κοστίζει περισσότερον τῆς ἄλλης, ἀλλ'

εἰς τὸ ἐρώτημα, τί εἶναι καθ' αὐτήν, δὲν ἀπαντᾷ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν δυναμικῶν τῆς στοιχείων οὔτε τὸ οἰκονομικὸν τῆς ἀντιστάθμισμα καὶ πολὺ ὀλιγώτερον ἢ ἐμφάνισις τῆς. Ἐνῶ ἡ ποιότης ἔχει σταθερὸν χαρακτήρα, διότι ἐκφράζει τὴν οὐσίαν, ἡ ποσότης δὲν δεσμεύεται ὑπὸ τῆς ἐκάστοτε μορφολογικῆς τῆς τιμῆς, διότι ὁ ἀριθμὸς δὲν ἀποκαλύπτει τὸ εἶδος τῶν πραγμάτων, ὅ,τι τὰ διακρίνει τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὅ,τι τὰ παρουσιάζει ἀπὸ τῆς ἰδέας ἀπόψεως. Ὁ τρόπος παρουσιάσεως εἶναι κατὰ ταῦτα διὰ τὴν ποσότητα ἐπουσιώδης. Τὰ τεχνικὰ πράγματα ἐμφανίζονται λοιπὸν μεταξὺ των διάφορα, χωρὶς νὰ μαρτυροῦν ἡπωσδήποτε περὶ τίνος πρόκειται. Ἀντιθέτως εἶναι δυνατὸν νὰ καθορίσουν τὸ σχῆμα των μὲ γνώμονα τὴν φροντίδα ὅχι νὰ δείξουν, τί τὰ χαρακτηρίζει καὶ νὰ πληροφωρήσουν ἀναλόγως τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ πῶς θὰ συγκαλύψουν τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια θὰ ἔπρεπεν ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχῃ ὅψιν, διὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ γλῶσσα δὲν ἀπέκτησε μόνον ἀντικειμενικὴν ὑπαρξίν, ἀλλὰ καὶ μίαν μορφήν αὐτοσυνειδησίας ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπίνου συμφέροντος.

Ἐὰν ἡ ἐμπειρία κατέληγεν ἄλλοτε εἰς τὴν ὀνομασίαν τοῦ πράγματος, σήμερον δημιουργεῖται τὸ πρωτόστερον σχῆμα νὰ γνωρίζῃ ὁ ἄνθρωπος, πῶς ὀνομάζεται, ὅ,τι δὲν ἔχει ἀντιληφθῇ. Ἐὰν ὅμως διὰ τοῦ ὀνόματος ἀπεκαλύπτετο ἐκεῖνος ἰδίως ὁ χαρακτήρ, ὁ ὅποιος παρουσίαζε τὴν στάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐναντι τοῦ ἀντικειμένου, τώρα ἡ ὀνομασία προσδιορίζει τὴν στάσιν τοῦ ἀντικειμένου ἐναντι τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γλῶσσα διὰ τοῦτο ἀναφέρει ὀνομαστικῶς τὰ ὄντα, χωρὶς νὰ τὰ περικλείῃ ἐντὸς τοῦ λόγου. Φαινόμενα καὶ γεγονότα ἐπισημαίνονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, χωρὶς νὰ «λέγωνται». Συμβολίζονται μόνον γλωσσικῶς, δὲν περιορίζονται ὅμως εἰς τὰ δεδομένα τῆς πνευματικῆς των παραστάσεως, ἀλλὰ ζοῦν ὑπὸ τὴν κάλυψιν τῆς ἑνα βίον τρομακτικῆς αὐθαρεσίας, ὅπως ἄλλοτε τὰ δαιμονικὰ πνεύματα, τὰ ὅποια δὲν εὐρίσκοντο ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ φυλαχθῇ, ἀλλ' ἦσαν ἡ γλωσσικὴ νύξις ἀσυνειδήτων ἢ ἀντιθέτων πρὸς τὴν κοινωνικὴν τάξιν ἐκδηλώσεων τῆς ψυχῆς του.

Ὑπὸ τοὺς ὅρους αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον ἢ τὸ πάθος του ἐμφανίζονται σήμερον ὡς παράλληλα γεγονότα. Ἡ γλῶσσα ἐξακολουθεῖ νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἔξω, νὰ διακρίνῃ π.χ., ἐὰν τὰ αὐτοκίνητα εἶναι BMW ἢ DKW ἢ NSU, χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίζῃ τὴν φύσιν των, ἐφ' ὅσον τὰ θεωρεῖ ὡς στοιχεῖα τοῦ περιβάλλοντος καὶ ὅχι ὡς τρόπους συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου. Οὔτε ὅμως ὅσοι ἀγοράζουν «Ἀσσο φίλτρο» οὔτε ὅσοι ἔχουν συσκευὴν «URANYA» οὔτε ὅσοι συνδέονται μὲ τὴν E.O.K., ἀντιλαμβάνονται τὰ πράγματα, ἐπειδὴ χρησιμοποιοῦν τὴν γλωσσικὴν των δῆλωσιν. Οἱ περισσότεροι ἀσφαλῶς ὑποπεύουν, ὅτι τὸ κάπνισμα δὲν εἶναι ἀπλῶς διασκέδασις οὔτε ἡ τηλεόρασις ἀπλῶς μέσον συλλήψεως ὁπτικῶν κυμάτων οὔτε ὁ διεθνὴς ἐμπορικὸς σὺνδεσμος ἀπλῶς διεύρυνσις τῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν. Ἐφ' ὅσον ἡ σχέσις πρὸς τὰ γεγονότα τοῦ σημερινοῦ κόσμου εἶναι μόνον ποσοτικὴ, ἡ ἀντιμετώ-

πισίς των μόνον φυσική, ή όνομασία των μόνον άντικειμενική, δέν θά ύποτάσσονται είς τόν άνθρωπον, άλλα θά έλέγχουν τήν διαγωγήν του.

“Όπως κατά τήν προγλωσσικήν εποχήν (τόν λόγον είχεν) ή πραγματικότητα, ή όποία επέβαλλεν είς τόν άνθρωπον τήν γεωκλιματικήν της συνθήκην, αναλόγως και ή τεχνολογική συγκρότησις τής ύπάρξεως προσδιορίζει σήμερον τόν τρόπον ζωής. ‘Η άλλαγή διά τοϋτο είς τήν έξάρτησιν τοϋ άνθρώπου έκ τών ιστορικών πραγμάτων και τάσεων θά συνέβαινε, μόνον έφ’ όσον μετεβάλλετο ή όπτική γωνία και ή γλώσσα έσχετίζετο πρός τήν π ο ι ό τ η τ α και όχι πρός τούς άριθμούς, πρός τό ή θ ο ς και όχι πρός τήν φύσιν, πρός τό π ρ ό σ ω π ο ν και όχι πρός τό άντικείμενον. Αυτό βεβαίως θά τήν μετέτρεπεν είς φιλοσοφίαν, άλλ’ ή άποκάλυψις τών έσωτερικών κινήτρων τής πραγματικότητος είναι ή μοίρα της. Τελικώς και είς τήν προϊστορικήν εποχήν δέν έδέσμευσε τά όντα, παρά μόνον έφ’ όσον ύπέδειξεν είς τόν άνθρωπον νά τά πλησιάσῃ, άπό τής πλευράς εκείνης, ή όποία δέν τόν έξέθετεν είς κίνδυνον. ‘Ενώπιον τής ίδιας άποστολής εύρίσκεται και τώρα : Νά έπισημάνῃ τήν πρόσβασιν πρός τά τεχνικά φαινόμενα και νά τά συλλάβῃ, ως συνάρτησιν τής ανθρώπινης εϋθύνης· νά μῇ διαμαρτύρεται π.χ. διά τήν μόλυνσιν τοϋ περιβάλλοντος, άλλα νά ύποχρεώσῃ τούς άνθρώπους ως άτομα και ως έθνη νά μεταβάλουν τήν συμπεριφοράν των έναντι τής φύσεως.

‘Η άπαίτησις είς τήν προκειμένην περίπτωση δέν είναι ιδιωτική μόνον ύπόθεσις, δέν πρόκειται όμως νά εκπληρωθῇ άνεξαρτήτως τής προσωπικής ύποχρεώσεως. ‘Η γλώσσα χαρακτηρίζει μίαν συνολικήν τοποθέτησιν έναντι τοϋ κόσμου, άλλ’ έκφράζει πάντοτε συγκεκριμένους άνθρώπους. Τό ζήτημα λοιπόν δέν θά λυθῇ έκτός τών όρίων τής άτομικής εϋθύνης. Αϋτή θά προσφέρῃ τήν ύποκειμενικήν άνησυχίαν ως άφορμήν διά τόν γενικόν προβληματισμόν. “Όπως είχε συμβῇ κατά τήν νυκτερινήν ώραν τής άποκαλύψεως τοϋ κόσμου είς τό φῶς τών γλωσσικών παραστάσεων, άπαιτεῖται και τώρα ό φωτισμός τών πυχῶν εκείνων τής ψυχῆς και τών κινήσεων εκείνων τής ιστορίας, έκ τών όποίων προέρχεται, ό,τι τρομοκρατεῖ τήν ύπαρξιν έντός τοϋ πνευματικοϋ σκότους, τό όποϊον τήν περιβάλλει. Βασικώς ή άπαίτησις αϋτή σημαίνει, ότι τά σημερινά όντα δέν θά πρέπει νά ύπολογισθοϋν ως δεδομένα παγίων ιδιοτήτων, άλλ’ ως δυνατότητες δημιουργίας καταστάσεων είς τόν κόσμον τής έσωτερικής και τής έξωτερικής έμπειρίας.

‘Ο γλωσσικός αϋτός μεταπροσανατολισμός συνεπάγεται τήν εκτίμησιν τής μεταβολῆς είς τήν αντίληψιν τής πραγματικότητος. Διά πολλούς και ποικίλους λόγους — α) ένεκα τής άντιθέσεως πρός τόν μϋθον, ό όποϊός έξεθειάζε τήν κοινωνικήν αϋθαιρεσίαν, β) ένεκα τής γραφῆς, ή όποία προέτρεψε τήν σκέψιν νά ζητήσῃ τό ιδανικόν ύπόβαθρον τής έννοίας, γ) ένεκα τοϋ νομίσματος, τό όποϊον συνέδεσε τήν εϋτελή του εμφάνισιν πρός μίαν άντικρουσματικήν άξίαν, δ) ένεκα τοϋ συντηρητικοϋ πνεύματος, τό όποϊον ήθελε νά σταματήσῃ

τὴν πολιτικὴν φθοράν, ε) ἔνεκα τῶν ἀπανθρώπων ὄρων ζωῆς, οἱ ὅποιοι ἐστρεψάν τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν ὑπερβατικὸν κόσμον—ὁ χρόνος ἐθεωρήθη σχεδὸν μέχρι τῆς ἐποχῆς μας ὡς ἐξωτερικὴ συνθήκη τῆς ὑπάρξεως τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια «οὐσιαστικῶς» ἔπρεπε νὰ ᾔσαν ἀκίνητα. Ὁ τεχνικὸς ὁμως κόσμος δὲν ἀποτελεῖται κατὰ βάσιν ἐκ πραγμάτων, ἀλλ' ἐκ συναρτήσεων, ἔναντι τῶν ὁποίων ὁ παρατηρητὴς δὲν εἶναι μόνον κριτής, ἀλλὰ συγχρόνως παράγων.

Ἡ συνείδησις αὐτὴ τοῦ χρόνου, ὁ ὁποῖος μεταβάλλει τὴν μορφήν του ἀναλόγως τῶν ἐπιστημονικῶν ἐξελίξεων, τῶν διεθνῶν σχέσεων καὶ τῆς προσωπικῆς συμμετοχῆς, εἶναι μία ἱστορικὴ ἐπιταγή, ἡ ὁποία ἔρχεται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τελικὴν φάσιν τῶν τεχνικῶν ἀντικειμένων, τὰ ὅποια ἐμφανίζονται, ἐφ' ὅσον ἡ γλῶσσα δὲν παρακολουθεῖ τὸν τρόπον τῆς συγκροτήσεώς των, ἀποτελεσμένα καὶ χωρὶς προειδοποίησιν, ὅπως οἱ πάνοπλοι ἀντίπαλοι τοῦ Ἰάκονος ἐκ τῆς γῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ σύγχρονα ὄντα ἐτοιμάζονται ὡς πρὸς τὴν αἴσθησίν των ἐκ τὸς τοῦ χρόνου, διὰ νὰ αἰφνιδιάσουν τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ τὸν καταπλήξουν διὰ τῶν χαρακτήρων, τοὺς ὁποίους ἀπέκτησαν μὲ γνώμονα τὴν ὑπαρξίν του, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ καὶ νὰ τὸν χρειασθοῦν. Καὶ ὅπως δὲν θίγουν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μυστικῆς των παραγωγῆς τὸν ὑποκειμενικὸν χρόνον, δὲν τὸν διαφοροποιοῦν ἐν συνεχείᾳ διὰ τῆς ὀψεώς των, ἀλλὰ παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι μένουν ἄφθορα, μέχρις ὅτου αἰφνιδίως καὶ πάλιν ἀντικατασταθοῦν ὑπὸ μιᾶς ἄλλης μορφῆς, ἡ ὁποία μὲ τὴν σειρὰν τῆς θὰ διατηρήσῃ τὰ προσχήματα, ὡς ἐὰν δὲν εἶχε σχέσιν μὲ τὴν μεταβολήν.

Κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία καθώρισε τὰ φυσικὰ δεδομένα εἰς τὴν ὀλικήν των ἐμφάνισιν, ἡ ἀνωτέρω παρατήρησις σημαίνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος διαλύει τὸν σύνδεσμόν του πρὸς τὸν ὁρατὸν χρόνον, ὅτι δὲν διαρκεῖ «αὐτοχρόνως» πρὸς τὰ πράγματα, δὲν συμπάσχει πνευματικῶς τὰ μορφολογικά των πάθη, δὲν γνωρίζει δηλαδὴ τὴν ἀφετηρίαν, τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν κατάληξιν των, ὥστε νὰ προβλέπῃ, πότε θὰ ἐμφανισθοῦν, πῶς θὰ συμπεριφεροῦν καὶ ποῦ θὰ ὀδηγήσουν, διὰ νὰ προετοιμασθῇ ὁ ἴδιος ἐνώπιον τοῦ μέλλοντος. Τὸ γεγονός, ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως ἦσαν τρόποι παρουσιάσεως τοῦ χρόνου, προσέφερον εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν δυνατότητα νὰ ἐξασφαλίζῃ κατὰ τὴν ἀπόδοσίν των τὸν ἄνθρωπον, νὰ τὸν συμβουλεύῃ διὰ τῶν ὀνοματικῶν, παροιμιακῶν, μυθικῶν καὶ ποιητικῶν τῆς ἐκφράσεως, τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔλεγε τὴν λέξιν «ἀγρός», ἐφαντάζετο τὸ περιεχόμενόν τῆς εἰς δλην τὴν ποικιλίαν τῶν μορφῶν του ἀπὸ τῆς ἀνοιξέως μέχρι τοῦ χειμῶνος καὶ συγχρόνως τὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ, τὴν ἐλπίδα, ἡ ὁποία τὸν περιέβαλλε καὶ τὴν ἀγωνίαν, ἡ ὁποία τὸν συνέδεε πρὸς τὴν θεϊαν διάθεσιν.

Ἀντιθέτως τὰ τεχνικὰ πράγματα ἐμφανίζονται καὶ θέλουν νὰ παραμείνουν χωρὶς παρελθόν. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ χρόνου δημιουργίας ὑπάρχει μία

σκιά, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐπικρατεῖ μεγάλος συνωστισμός, χωρὶς νὰ διακρίνεται, τί ἀκριβῶς συντελεῖται. Διὰ τῆς ὀψέως των καὶ τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ἀπευθύνουν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀποκηρύσσουν ἐξ ἄλλου τὴν σχέσιν των πρὸς ὅ,τι διαδέχονται, ἔστω καὶ ἂν ἡ διαφορὰ των συνίσταται μόνον εἰς τὸ περίβλημα ἢ τὴν ἐπιγραφὴν. Τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα διὰ τοῦτο δὲν ὠρμάζουσιν παραμένουν, ὅπως ἐμφανίζονται καὶ συγκρατοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐπιφανειακὴν των ἀκίνησιαν. Καθὼς ἀναλαμβάνουν νὰ ἐκτελέσουν μίαν ἐνέργειαν, ἀρχίζουν νὰ δυσανασχετοῦν διὰ τὴν ὑπαρξίν των, μέχρις ὅτου παραχωρήσουν τὴν θέσιν των εἰς ἓνα — ἐπίσης ἐφ' ὅρου ζωῆς — ἀμετάβλητον διάδοχον, ὁ ὁποῖος καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ἔχη νέα γνωρίσματα, διαθέτει ἄλλην ὀνομασίαν ἀναλόγως τοῦ τί ἤθελε νὰ νομίζουν οἱ ἄνθρωποι ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δυνατότητά του. Ἐντὸς τῶν ὀνομάτων αὐτῶν δὲν ἔχει ὡς ἐκ τοῦτου ἐνσαρκωθῇ ὁ χρόνος· δὲν φιλοξενεῖται ἢ ἐξελίξεις τῆς μορφῆς, ἢ ὁποία θὰ ἐπέβαλλε τὴν παρακολούθησίν της. Οἱ «τεχνικοὶ» ὅροι ὅχι μόνον δὲν προσφέρουν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ὀντολογικὴν του συνέχειαν, ἀλλὰ τοῦ ἀφαιροῦν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν του διάρκειαν, ἐφ' ὅσον τὸν συνδέουν πρὸς μίαν συστηματικῶς προσωρινὴν ὑπόθεσιν, ἢ ὁποία τὸν ἀπαλλάσσει τῆς πράξεως, τῆς εὐκαιρίας δηλαδὴ νὰ δημιουργήσῃ αὐτοπροσώπως τὴν ἐσωτερικὴν του διάστασιν.

Ἀλλεπάλληλα φαινόμενα καὶ γεγονότα πνευματικῆς καταγωγῆς διαλύουν εἰς τὴν ἐποχὴν μας τὸν δεσμὸν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἑγχρονον κόσμον. Ἀναλαμβάνουν νὰ ἐκπληρώσουν τὴν πρόθεσίν του ἢ τὴν ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐφύτευσαν καὶ ἀναπτύσσουν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἓνα ἐξοντωτικὸν ἢ σκηνοθετημένον ἀνταγωνισμόν, διὰ νὰ μονοπωλήσουν τὴν ἀντιπροσωπευτικὴν των δραστηριότητα. Ὅταν δὲν συγκροοῦνται μεταξὺ των, ἐπιδίδονται εἰς τὴν ρητορικὴν ἢ τοῦ προσφέρουν θεάματα, ἴσως διὰ νὰ τὸν ἐξευμενίσουν, ἐπειδὴ π.χ. συντομεύουν τὸν δρόμον τοῦ πρὸς τὸν θάνατον, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ τσιγάρα, τὰ ὁποῖα τὸν μεταφέρουν τηλεοπτικῶς εἰς τὰ γήπεδα. Ἐὰν εἰς τὴν Γερμανίαν προστίθενται κατ' ἔτος ἄνω τῶν 7000 νέων ἀντικειμένων εἰς τὸν κατάλογον τῶν καταναλωτικῶν εἰδῶν¹, δημιουργεῖται εἰς τὸν χῶρον τῆς ζωῆς μία κατάστασις πολιορκίας, ἢ λύσις τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται πρὸς στιγμὴν διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ὅρων τῆς ἰσχυροτέρας πιέσεως.

Ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται σήμερον ἐκτεθειμένος εἰς τὴν ἀσυδοσίαν ἐναλλασσομένων καὶ πάντοτε πρωτοφανῶν σχημάτων, τὰ ὁποῖα βιάζουν τὴν προσοχὴν του καὶ βυθίζονται πάλιν εἰς τὸν ὀρίζοντα τοῦ χρόνου. Παύει διὰ τοῦτο νὰ ἐνθυμῆται, τί συνέβη καὶ νὰ προβλέπῃ, τί θὰ συμβῇ, νὰ διακρίνῃ τὴν συνοχὴν τῶν πραγμάτων μεταξὺ των καὶ τῶν μορφῶν πρὸς τὰ περιεχόμενά των. Γίνεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μάρτυς τῆς ὑπάρξεως ἀνομοίων καὶ παρεμφερῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἐπανελημμένως ἀντικρύζει μόνον εἰς μίαν

υποβλητικὴν παράστασιν ἢ πληροφορεῖται, ὅτι κάπου ὑπάρχουν καὶ ἀποσπῆ-
θίξει τὰ ὀνόματά των, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς ὅ,τι ἐξαγγέλλουν
ἢ ἔχουν τὸ περιεχόμενον τῶν προηγούμενων ἢ τῶν ἐξ ὀψέως ἀντιθέτων, χωρὶς
νὰ τὸ παραδέχονται ἢ νὰ τὸ ἀφίνουν νὰ ἐννοηθῇ. Λέξεις συνωθοῦνται ἢ μία
πλησίον τῆς ἄλλης, μονομαχοῦν ἢ συμμαχοῦν θεαματικῶς, σφετερίζονται ἢ
ἐξαγοράζουν ἐπίθετα ἢ συνειδήσεις, ταυτίζονται μὲ τὰ ὄνειρα, τὰ ἰδανικά καὶ
τοὺς ἀνομολογήτους πόθους, διαγωνίζονται εἰς τὴν πούησιν ἢ τὸν θεατρικὸν
λόγον, ἐκ π ο ρ θ ο ὦ ν τ ῆ ν γ λ ῶ σ σ α ν, διὰ νὰ σκεφθῇ ἐξ ὀνόματος τοῦ
ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος τελικῶς παρέχει τὴν συγκατάθεσιν τοῦ καὶ παραδέχεται
ὡς ὁρθὴν ἐκείνην τὴν πρότασιν, ἢ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνεται περισσότερον ἢ
ἔχει ὡς ἐγγύησιν τὸ σῶμα μιᾶς νεανικῆς ὑπάρξεως.

Ἐὰν ὅμως ἡ γλῶσσα δὲν ἀναφέρεται σήμερον εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὰ πρά-
γματα τονίζουσιν ἐκεῖνον τὸν ἐπουσιώδη ἢ φανταστικὸν των χαρακτήρα, ὁ
ὁποῖος θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐντυπωσιάσῃ τὸν ἄνθρωπον, παριστάμεθα
εἰς μίαν ἐποχὴν ἀ ν ι σ ο ρ ρ ο π ί α ς τ ῶ ν π ρ α γ μ α τ ι κ ῶ ν σ χ έ -
σ ε ω ν. Ἐπειδὴ τὰ μηδαμινὰ ἐμφανίζονται μὲ τὰ γνωρίσματα τῶν σπουδαίων
γεγονότων καὶ αὐτὰ διεξάγουσιν τὸν ἀγῶνα ἐπὶ ἴσοις ὅροις, ἐγίνεν ἀπὸ τῆς
μιᾶς στιγμῆς εἰς τὴν ἄλλην ὁ κόσμος θέατρον μιᾶς γιγαντομαχίας συναρπα-
στικῶν παραστάσεων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιτρέπονται τὰ πάντα. Ἐφ' ὅσον τὰ
γεγονότα τῆς τεχνικῆς δὲν ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ἀτομικὴν ἐμπειρίαν, εἶναι
δυνατὸν νὰ ὀργανωθοῦν ἀναλόγως τῆς ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν θέλουν νὰ
προξενήσουν. Ἐπειδὴ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος συνηθίζει νὰ δέχεται ὡς ἄξια
προσοχῆς τὰ μοναδικὰ καὶ τὰ παράδοξα — ἀφοῦ ὁ τεχνικὸς κόσμος δικαιο-
λογεῖται ἀκόμη διὰ τῶν ἐπαναστατικῶν του νεωτερισμῶν —, κατευθύνεται
καὶ ἡ προσοχὴ μόνον εἰς ὅ,τι ἐκπλήσσει, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὴν
πραγματικότητα. Τὰ φαινόμενα λοιπὸν τῆς ἐποχῆς μας, τὰ ὁποῖα καταλαμβάν-
ουν τὸ προσκίνητον τῆς ζωῆς, ἀποφύγουν συστηματικῶς, ὅ,τι ἐλέγχεται
ὑπὸ τῆς προσωπικῆς πείρας. Εὐρίσκονται μεταξὺ των εἰς ἓνα συναγωνισμὸν
ὑποκρισίας εἴτε παρεμβάλλουν μεταξὺ τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν προβλημάτων
τοῦ ἀνθρώπου διάφορα πράγματα εἰς τὴν προσπάθειάν των νὰ τὸν ὑποχρεώσουν
διὰ τῆς διασκεδάσεως αὐτῆς νὰ ἐφαρμόσῃ ἐξ ἐσωτερικῆς παρορμήσεως, ὅ,τι
χρειάζονται εἰς τὴν ποσοτικὴν των ἀνάπτυξιν.

Τὸ γεγονός, ὅτι κυριαρχοῦν εἰς τὸν παραστατικὸν χῶρον τῆς ζωῆς τὰ
ἐκτακτα καὶ τὰ παράλογα, σημαίνει διὰ τὴν γλῶσσαν, ἣτι δὲν συλλαμβάνει
τὴν χαρακτηριστικὴν λεπτομέρειαν καὶ τὴν κανονικὴν ἐκφρασιν τῶν ἐννοιο-
λογικῶν της περιεχομένων. Συμβαίνει ὡς ἐκ τούτου τὰ ὀμαλά, ὅταν δὲν ἐξα-
φανίζονται πλήρως ἐκ τοῦ χώρου τῆς προσοχῆς, νὰ προυνσιάζωνται, ἐφ' ὅσον
δὲν ἀποτελοῦν τὸν κανόνα, ὡς ἀνώμαλα. Ὅ,τι ἀντιπαρέρχεται ὁ ἄνθρωπος,
δὲν πολιτογραφεῖται κατὰ συνέπειαν εἰς τὸν λόγον καὶ χάνεται εἰς τὸ σκότος
τῆς πνευματικῆς του ἀνυπαρξίας. Τὰ σύγχρονα πράγματα κατέρχονται διὰ

τοῦτο εἰς ἀγῶνα δρόμου πρὸς τὴν ἀνωμαλίαν, διὰ τὴν ἐντυπωθῶν πάσῃ θυσίᾳ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συσκοτίζουσιν τὴν πραγματικὴν των σημασίαν καὶ ἀναγκάζουσιν τὴν γλῶσσαν νὰ δηλώσῃ ὡς οὐσιαστικὸν των χαρακτηριστῶν αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν συσκοτισμὸν τῆς φύσεώς των. Ἀντὶ τοῦτο νὰ ἐμφανίσῃ τὴν σημερινὴν πραγματικότητα, ἡ δῆλωσις τῶν τεχνικῶν ὄντων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα προβάλλουσιν καὶ σχολιάζουσιν αὐτὰ τὰ ἴδια, τὴν συγκαλύπτει.

Ἡ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς μας παρακολουθεῖ ἕνα κόσμον ἀπροϋποθέτων, ἀνεπαναλήπτων καὶ ἀσυγκρίτων πλασμάτων, τὰ ὁποῖα σφετερίζονται τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια, συγχέουσιν τὴν φαντασίαν καὶ τὴν πραγματικότητα, τυμβωρυχοῦν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ προκαταλαμβάνουσιν τὸ μέλλον, ἀνασκαλεύουσιν παλαιὰ καὶ προκαλοῦν νέα ψυχικὰ τραύματα, παραβιάζουσιν τὰ ἐμπειρικά, λογικὰ καὶ ἠθικὰ μέτρα χωρὶς λογοδοσίαν. Καθ' ὃν χρόνον ἡ πεῖρα τοῦ ἀγροτικοῦ καὶ τοῦ κτηνοτροφικοῦ κόσμου ἀνασχεύαζεται ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν γεγονότων καὶ τῶν αἰτημάτων τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας, ἐγκαταλείπει τὰ πνευματικὰ τῆς ἐμβλήματα χωρὶς περιεχόμενον. Τίποτε διὰ τοῦτο δὲν ἐμποδίζεται νὰ ὑποδυθῇ τεχνικῶς ὅποιονδήποτε ρόλον, χωρὶς νὰ συλληφθῇ διὰ τὴν ἀπάτην. "Ὅσον ὅμως περισσότερον ἡ ἀναστάσις αὐτὴ καταστρέφει τὴν σαφήνειαν τῶν ἐμπειρικῶν σχέσεων, τόσον εὐκολώτερον ὁ λόγος ὑπηρετεῖ τὴν παραπειστικὴν διάθεσιν ὡς ἐπίσημος ἐκπρόσωπός της. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὑποψίας αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος ἀπειθύνεται καὶ πάλιν εἰς τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας — ὅχι τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν ἀντικειμενικὴν ἀσυνέπειαν μεταξὺ μορφῆς καὶ οὐσίας —, διὰ τὴν νὰ μάθῃ περὶ τίνος πρόκειται εἰς τὸν κόσμον.

Ὁ θάνατος καὶ ἡ λύτρωσις, τὸ ψέμμα καὶ ἡ ἀλήθεια, τὸ ἔγκλημα καὶ ἡ θυσία, ἡ ἐκδίκησις καὶ ἡ καλωσύνη, ἡ δουλεία καὶ ἡ ἐλευθερία, τὰ ἐλάχιστα καὶ τὰ μέγιστα ἐναλλάσσουσιν σήμερον αὐθαιρέτως τὴν ἔννοιάν των, ὅχι μόνον ἐπειδὴ ἀπουσιάζει ὁ ἔλεγχος, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ ἄνθρωπος, ὅσον ὀλιγώτερον βασιίζεται εἰς τὰ πράγματα, τόσον περισσότερον ἐκλιπαρεῖ νὰ τὸν στηρίξουν, τόσον περισσότερον ἀπογοητεύεται διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του καὶ θεωρεῖ ὡς εὐεργεσίαν τὴν λήθην τῆς ἐσωτερικῆς του δυστυχίας. Ἄν λοιπὸν τὰ φαινόμενα τοῦ καιροῦ μας παραποιοῦν τὴν ὄψιν των, διὰ τὴν νὰ καταπλήξουν τὸν ἄνθρωπον καὶ αὐτὸς παρακολουθῇ, ὅ,τι ἐμφανίζεται καὶ συμβαίνει, χωρὶς νὰ ἐλέγχῃ τὴν προσοχὴν του καὶ πολὺ ὀλιγώτερον τὴν ἰδικήν των συμπεριφορὰν, δὲν πρόκειται μόνον περὶ ἑνὸς βιασμοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ μιᾶς ἀνάγκης τῆς ψυχῆς νὰ ὑπερνικήσῃ τὸν κίνδυνον διὰ τῆς ἀποσιωπήσεώς του. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἐποχὴν, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὸν λόγον. Ἐὰν εὕρισκετο τότε εἰς τὴν ἀπειλητικὴν σιγὴν τοῦ νυκτερινοῦ κόσμου καὶ προσεπάθησε νὰ τὸν φωτίσῃ διὰ τῆς φωνῆς του, ὑφίσταται τώρα ἕνα καταιγισμὸν φώτων καὶ ἤχων καὶ περιέρχεται εἰς μίαν φρικτὴν σιωπὴν ἐσωτερικοῦ σκότους. Εἰς τοὺς χρόνους τῆς προϊστορίας ἀνελογίσθη τὰ ὄντα

χωρίς τὴν βοήθειαν τῆς αἰσθήσεως, ἡ ὁποία τὴν νύκτα ἔπρεπε νὰ σιγήσῃ· εἰς τὴν ἐποχὴν μας αἰσθάνεται τὰ ὄντα χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος ἀναγκάζεται ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐντυπώσεων νὰ σιωπήσῃ. Ἐὰν ἡ γλῶσσα ὑπῆρξεν εἰς τὴν ἡχητικὴν τῆς διάστασιν ἡ πρώτη φιλοσοφία, ἐφ' ὅσον ἀνέτειλε μετὰ τὴν δύσιν τῶν φαινομένων τῆς πραγματικότητος, διὰ νὰ ὀρίσῃ τὸ πνευματικόν των παράστημα, ὁ ἄνθρωπος παύει τώρα νὰ φιλοσοφῇ, διὰ νὰ «καταναλώσῃ» αὐτούσια τὰ πράγματα.

Ἀπὸ μιᾶς ἄλλης ὁμῶς πλευρᾶς ἡ γλῶσσα εὐρίσκεται σήμερον ἐνώπιον τῆς δευτέρας κοσμικῆς τῆς περιόδου. Δὲν ἀντιμετωπίζει τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον. Δὲν θὰ συμβολίσῃ ἐπομένως τὰ ὄντα, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τὴν αἴσθησιν, ἀλλὰ τὰ γεγονότα τοῦ τεχνικοῦ κόσμου. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν θὰ ἔχῃ μελλοντικῶς παραστατικὸν χαρακτῆρα, ἐφ' ὅσον θὰ πρόκειται περὶ ψυχικῶν ἐκφράσεων καὶ κοινωνικῶν σχέσεων. Οὔτε ὁμῶς καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φωνητικῆς τῆς συγκροτήσεως ἐπανελάβε τὰ φυσικὰ σχήματα καὶ φαινόμενα, ἐφ' ὅσον ἡ λειτουργία τῆς συνίστατο βασικῶς εἰς τὴν κωδικοποίησιν των. Ἐὰν ἡ αἴσθησις εἶναι ἡ πρώτη σηματοδότησις τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ περιβάλλοντος, ὁ λόγος ἀπετέλεσε τὴν δευτέραν, τὴν πνευματικὴν των ἐπισήμανσιν. Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν αὐτὴν ὑπῆρξε («τὸ σῆμα τοῦ σήματος») ¹, μία συνθηματικὴ παρουσία ὑπερεμπειρικοῦ χαρακτῆρος. Ἐκτοτε ὁ ἄνθρωπος γίνεται φορεὺς ἐνὸς «ἐσωτερικοῦ» κόσμου, ὁ ὁποῖος δὲν ἀπεικόνισεν ἀπλῶς τὴν αἰσθητὴν πραγματικότητα, ἀλλ' ὥρισε τὰ μέτρα καὶ τὴν προοπτικὴν τῆς. Ἀφ' ὅτου τὰ πράγματα τοποθετοῦνται εἰς τὰ πνευματικὰ των πλαίσια, ὁ ἄνθρωπος δὲν αἰσθάνεται ἀπλῶς τὴν «ἐξωτερικὴν» πραγματικότητα, ἀλλὰ τὴν κρίνει καὶ τὴν τροποποιεῖ, μέχρι τοῦ σημείου νὰ μεταβάλλῃ σήμερον τὴν ἀρχικὴν τῆς σύνθεσιν καὶ σκοπιμότητα. Ὁ λόγος ὑπῆρξε τὸ σημεῖον στηριζέως διὰ τὴν μετακίνησιν τῆς γῆς ἐκ τῶν φυσικῶν τῆς βάθρων.

Αὕτῃ ἀκριβῶς ἡ ἀναστάσις τῆς φύσεως διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν «τεχνικῶν» συνθηκῶν τῆς ζωῆς ἀποτελεῖ καὶ τὸ γλωσσικὸν πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ λόγος καλεῖται οὐσιαστικῶς νὰ συνειδητοποιήσῃ τὸ ἔργον του, νὰ δημιουργήσῃ τὴν νέαν κοσμικὴν του διάστασιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἱστορικῶν ὁρῶν ὑπάρξεως. Ἐπειδὴ τὸ αἶτημα τίθεται μόλις τώρα, τὰ σύγχρονα γεγονότα ἐξελίσσονται, χωρὶς νὰ «λογοδοτοῦν», ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ ἄγεται καὶ φέρεται ὁπουδῆποτε. Πρὸ παντός ἄλλου ἀπαιτεῖται διὰ τοῦτο σήμερον ὁ προσδιορισμὸς τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου διὰ μέσου τῶν τεχνικῶν του δυνατοτήτων. Ὅσον ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ συλλαμβάνῃ ὡς πρῶτον καὶ κύριον πρόβλημά του τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὴν συνάρτησιν τῆς πρὸς ὅ,τι τὴν ἐκφράζει ἐντὸς τοῦ κόσμου, τὸν

1. J.-C. Pigu et: De l'esthétique à la métaphysique, La Haye 1959, σ. 141.

ὁποῖον δημιουργεῖ διὰ τῆς ἀνακατασκευῆς τῶν φυσικῶν δεδομένων, τόσον ὁ μὲν ἔκθετος εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια τὸν προϋποθέτουν, χωρὶς νὰ τὸν ὑπολογίζουν. Ἐπειδὴ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως ἔπαυσαν, ἀφ' ὅτου ἐτέθησαν ἐντὸς τῶν γλωσσικῶν των ὁρίων, νὰ εἶναι μόνον ὁ ἐρεθισμὸς τῆς αἰσθητῆς των ὑπάρξεως καὶ ἀπέκτησαν μετα-φυσικὸν μέγεθος, ὥστε νὰ ἐκφράζωνται ὑπὸ τὸν ἑλεγχον τοῦ λόγου, ἔχασαν τὸν τερατώδη χαρακτῆρα των καὶ ὑπηρέτησαν τὴν ζωὴν. Ἡ γλῶσσα ὑπῆρξε τὸ πνευματικὸν φῶς τῆς πραγματικότητος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος ἔγινε κύριος τῆς διαγωγῆς του.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς δὲν χρειάζεται σήμερον μία κριτικὴ μόνον ἐκτίμησις τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἀντιμετώπισις των κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γλῶσσα θὰ γίνῃ καὶ πάλιν «ἐν εὐφρόνῃ φάος», ἐπειδὴ θὰ προβάλλῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν ἀγῶνα του νὰ συλλάβῃ, πῶς ἐνεργεῖ καὶ πῶς σκέπτεται. Ὁ αὐριανὸς λόγος δὲν θὰ εἶναι μία θεωρία πλησίον τῆς πράξεως, ἀλλ' ἡ πρᾶξις ἀπὸ θεωρητικῆς σκοπιᾶς. Δὲν θὰ παρουσιασθῇ κατὰ συνέπειαν ὡς καθαρὰ λογικὴ (ὡς ἐὰν ἡ πραγματικότης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μεταβάλλῃ τὴν ἱστορικὴν τῆς κατεύθυνσιν) οὔτε ὡς ἐρμηνευτικὸν ἀξίωμα (ὡς ἐὰν ἡ σημασία τῶν γεγενομένων διέγραφε προκαταβολικῶς τὴν ἐξέλιξίν των) οὔτε ὡς κοσμογονικὸς παράγων (ὡς ἐὰν εἶχε τὴν ἰκανότητά νὰ προκαλῇ, ὅ,τι ἔπρεπε νὰ ἰσχύῃ) ἀλλ' ὡς τρόπος ζωῆς, ὁ ὁποῖος ἐκφράζεται λογικῶς, νοσηματοδοτεῖ τὴν ὑπαρξίν καὶ συνεπάγεται, ὅ,τι χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος :

«Ἐχει γραφῇ : «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος!»

Ἐδῶ σκοντάφτω κιόλας ! Ποιὸς θὰ μὲ βοηθήσῃ παρακάτω ;

Σὲ τόσο ὕψος δὲν μπορῶ τὸν λόγον νὰ λογιᾶσω,

γι' αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τὸν μεταφράσω μ' ἄλλο τρόπο,

ἂν μὲ φωτίσει βέβαια σωστὰ τὸ Πνεῦμα.

Ἐχει γραφῇ : «Τὸ νόημα ἦταν στὴν ἀρχή!»

Σκέψου καλὰ ὅμως τὴν πρώτη πρότασιν

καὶ κοίταξε ἡ πέννα σου νὰ μὴ βιαστῇ !

Εἶναι τὸ νόημα, ποὺ κάνει, ὅ,τι γίνεται καὶ ὑπάρχει ;

Θά'ταν γραμμμένο τότε ; «Ἡ δύναμις ἦταν στὴν ἀρχή!»

Κι ὅμως καθὼς καὶ αὐτὸ πηγαίνω νὰ τὸ γράψω,

κάτι μοῦ λέει νὰ μὴ σταθῶ.

Μὲ βοηθεῖ τὸ Πνεῦμα ! Βλέπω μπροστά μου φῶς

καὶ γράφω θαρραλέα : «Ἡ πράξις ἦταν στὴν ἀρχή!».¹